

Musik, möten, mångfald

Musikvetenskapen idag präglas alltmer av ett tvärvetenskapligt tänkande där de traditionella, i "positivistisk" anda tillämpade metoderna och diskussionerna rör sig mot ett mer etnologiskt färgat tänkande. Denna "postmoderna" tendens, som gjort sig gällande inom musikforskningen sedan 1980-talet, har också tagit relationen musik och identitet som ett av de mera framträdande ämnena i vetenskapliga undersökningar av såväl historisk som samtida musikkultur. Boken *Musik, möten, mångfald. Rapporter från ett seminarium om musik, kultur och identitet*¹ är ett bra exempel på hur dagens diskussioner kring musikens roll i identitetsskapande sammanhang inte nödvändigtvis behöver förankras i ett musikvetenskapligt, akademiskt forum. Forskningsproblematiken kan också belysas ur flera olika fruktbara synvinklar i en tvärvetenskaplig helhet som pekar på många tankeväckande aspekter.

Antologin, som bygger på ett seminarium hållet i Mariehamn, Åland, den 13 augusti 1999, består av artiklar författade av föredragshållarna vid seminariet. Bland artikelförfattarna återfinns två musikvetare/(musiketnologer), två folklorister och en kulturjournalist; en intressant utgångspunkt och en möjlighet till olika slags perspektiv på ett gemensamt tema. Den gemensamma nämnaren för artiklarna är begreppet "världsmusik". Detta svår-fångade (och inte helt oproblematiska) begrepp diskuteras inledningsvis av författaren, kulturjournalisten, kulturforskaren, folkloristen m.m. Sven-Erik Klinkmann. Klinkmanns resonemang kring teoretiseringen av begreppet världsmusik tar avstamp i begreppets historiska rötter och då framförallt i västerlandets historiskt sett långa fascination för det främmande och exotiska. Genom att dra paralleller till bl.a. litteraturhistorien tecknar Klinkmann en historisk fond där det exotiska i 1800- och 1900-talens konstmusik illustreras med ryska tonsättares intresse för orientaliska och folkloristiska temata. Vidare visar Klinkmann hur det exotiska får en framträdande roll i 1900-talets populärkultur där Klinkmann landar i det amerikanska femtiotalets populärmusik. När Klinkmann går in på en djupare, teoretisk definition av begreppet världsmusik gör han det genom att utgå dels från ett diakront perspektiv och dels från ett synkront perspektiv; en viktig synpunkt som Klinkmann tar fasta på eftersom perspektiven i allra högsta grad färgar definitionen. Klinkmann påpekar att "World Music" ofta definieras utgående från begrepp som etnicitet, lokalitet, rötter och autenticitet av vilket Klinkmann drar den kau-

sala slutsatsen att så gott som all musik på det sättet kan kallas världsmusik. Detta är en intressant tanke i dessa tider när musiken ofta tvingas in i fack och påklistras etiketter, för att musikkonsumenten skall kunna orientera sig i det enorma informationsflöde som präglar dagens musikproduktion och massmediering.

I sin artikel går Klinkmann vidare genom att med hjälp av bl.a. socialpsykologiska, antropologiska och filosofiska analytiska begrepp närma sig världsmusiken där begreppet hybriditet går som en röd tråd genom Klinkmanns resonemang. Med illustrerande exempel från världsmusikscenen är Klinkmanns artikel ett välkommet bidrag till det fält av musikforskningen som tagit starka intryck från kultursociologiska diskurser kring det främmande så som det tar sig uttryck i såväl avlägsna som närliggande kulturers musik; om man då kallar det folkmusik eller världsmusik. Klinkmanns text är på en hög teoretiserande nivå och kräver ett engagerat och koncentrerat läsande, och för den vetenskapligt intresserade öppnar sig många intressanta frågeställningar att spinna vidare på. Samtidigt kan artikeln också fungera som en introduktion för den oinvidige i hur ett problematiskt begrepp kan ges olika betydelser utgående från diverse vetenskapliga discipliners teoretiskt-analytiska verktyg.

Om Sven-Erik Klinkmanns artikel kan ses som en mera allmänt kulturvetenskapligt färgad diskussion så är Eva Focks artikel *Verdensmusik- en verden til forskel. Konsekvens i og konsekvenser af verdensmusikken i det ferkulturelle Danmark* en mera musikvetenskapligt/musiketnologiskt förankrad betraktelse över samma tema. Fock utgår från den kulturpolitiska debatten i Danmark som handlar om världsmusikens roll i 1990-talets danska kulturliv. Spörsmål, som inte getts så mycket utrymme i Klinkmanns text men som har en mera framträdande roll i Focks artikel, och också överlag i den musikvetenskapliga diskursen kring världsmusik, är frågor som berör ekonomi och marknad, maktrelationer och kulturhierarkier samt det som Fock betecknar som "eurocentrism". I sin redogörelse för begreppet världsmusik tar Fock också upp synpunkter på världsmusiken i förhållande till ideologier och det är i denna relation som Fock ser att världsmusiken som fenomen kan få en ökad, framförallt symbolladdad och identitetsskapande betydelse. Efter sin inledande teoretiska diskussion kring begreppet världsmusik, fortsätter Fock med att redogöra för ett empiriskt genomfört forskningsprojekt; en undersökning bland danska ungdomar med turkisk-kurdisk, pakistansk och marockansk bakgrund (Fock 2000). Projektet undersökte ungdomarnas musikvanor och i sin artikel ställer Fock undersökningen i relation till dansk undervisningspolitik, d.v.s vilken plats har

¹ *Musik, möten, mångfald. Rapporter från ett seminarium om musik, kultur och identitet*. Red. Susanne Österlund-Pötzsch. Åbo: Åbo Akademi. (NNF publications 8.) 126 s., ill.

invandramusiken i skolornas musikmiljö och hur ser världsmusikscenen ut i Danmark överlag? Konklusionerna av projektet och i artikeln är att det är svårt att förena teori med praktik. Det som ser fint ut på papper och i utarbetade strategier kanske inte alltid fungerar i praktiken. Fock menar att i stället för att arbeta för en interkulturell förståelse och indragning av invandrare och deras efterkommande i kulturlivet, blir världsmusiken medverkande till att upprätthålla och formulera stereotyper enligt västvärldens premisser.

Den svenska musiketnologen Dan Lundberg spinner vidare i samma banor som Fock då han i sin artikel ställer individen i fokus. Utgångspunkten för Lundbergs artikel är en delstudie i forskningsprojektet "Musik, medier, mångkultur", vars forskningsrapport publicerats i form av en bok och CD-ROM (Lundberg, Malm & Ronström 2000). Projektet studerar "det mångkulturella samhället" där musiken ses som uttryck för samhälleliga förändringar men också som upphov till sådana förändringar (ibid., 17f). Lundbergs artikel belyser det komplexa förhållandet mellan musik och identitet så som det tar sig uttryck i några fallstudier med invandramusiker i Sverige. Framförallt spänningen mellan det individuella och det kollektiva i dessa folkmusikers karriärer belyses utgående från musikens koppling till symboler och identitetsmarkering. Lundberg beskriver olika arenor där folkmusikern agerar, men också hur dessa arenor är föränderliga och hur de påverkas av nationalistiska konflikter, kanske tydligast exemplifierat i den stora balkankrisen och upplösningen av den jugoslaviska nationalstaten på 1990-talet. Lundbergs artikel är en intressant studie av hur upplevd och tillskriven identitet kan kopplas ihop med musiken och framförallt av hur musik används för att markera särart men också för att skapa skillnad.

Folkloristen Ann-Marie Häggmans artikel berör inte världsmusik i samma bemärkelse som antologins tidigare artiklar. Häggman visar däremot med sin artikel hur musiken i en specifik kultur (i detta fall den finlandssvenska) kan förflyttas från en världsdel till en annan och i det avseendet kunde man väl också definiera den musiken som en slags världsmusik. Artikeln *Finlandssvenska Amerikaemigranternas musik* är en slags deskriptiv analys av musikens roll i bevarandet av den finlandssvenska kulturidentiteten hos de finlandssvenskar som emigrerade till Amerika i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Artikeln bygger på det forskningsprojekt som initierats av Finlands svenska folkmusikinstitut, där man dokumenterar och undersöker finlandssvenska amerikaemigranternas musikkultur. Artikeln innehåller också uppgifter från diverse traditionsarkiv, främst Svenska litteratursällskapets folkkultursarkiv i Helsingfors. Häggman, som gjort sig känd som en outhärlig insamlare av traditionsmaterial i Svenskfinland och utanför landets gränser, har stor erfarenhet på området och har också publicerat många intres-

santa texter där materialet kontextualiserats och gjorts levande för en större publik. Någon djupare analys kring ämnet ger artikeln inte exempel på, men materialet som sådant kan säkert ligga till grund för många intressanta kulturanalytiska djupdykningar i musikens roll som identitetsmarkör och etnisk sammanfogare.

Antologins sista artikel behandlar ett aktuellt och relativt färskt ämne inom det musikvetenskapliga fältet, nämligen musik och censur. Artikelns författare, den danske kulturjournalisten Ole Reitov, beskriver området genom att först ge en tankeväckande historisk bakgrund till ämnet och därefter en redogörelse av dagens läge. Med såväl historiska som dagsaktuella exempel på musikkensur blottar Reitov en form av förtryck som gemene man knappast alls kommer att tänka på. Detta har att göra med musikens makt som opinionsbildare och maktthavnans rädska för musiken som verktyg i frihetskamper inom såväl politiska som religiösa dikaturer. Reitov visar också hur musikkensur har odlats (och odlas) inom s.k. fria demokratiska samhällen. Ett bra exempel på detta är engelska BBC:s censur av opassande musik som anses degenererande eller opasslig p.g.a av politiska konflikter. Men var går gränsen för garanterad av yttrandefriheten och begränsningen av den samma som en följd av religiös eller nationalistisk fundamentalistisk uppvigling till diskriminering eller våld. Den nynazistiska s.k. hatmusiken är kanske det bästa exemplet på denna problematik. I den alltmer globaliserade världen blir problemet ännu mer komplext och 1999 var artikel författaren med och grundade organisationen *Freemuse (Freedom of Musical Expression)*, som är en musikalisk motsvarighet till författarorganisationen PEN. Organisationens uppgift är att på olika sätt, med hjälp av dokumentation, publicering, juristhjälp etc., bevaka musikers och kompositörers yttrandefrihet och rätt till fri musikutövning. Artikeln ger en utmärkt introduktion till detta intressanta men problematiska ämne.

Antologin *Musik, möten, mångfald* rekommenderas för alla som intresserar sig för musik, inte bara som ett estetiskt moment i tillvaron, men också som en intressant infallsvinkel när det gäller mera allmänt kulturvetenskapliga frågor och problematiseringar kring socialiseringsprocesser, identitetskonstruktioner, nationalitetssymboler m.m. Boken är en interdisciplinär helhet som inte heller saknar vetenskaplig tyngd och relevans inom den musikvetenskapliga/musiketnologiska forskningsfären.

Niklas Nyqvist

Litteratur

Fock, Eva 2000. *Mån farven har en anden lyd? Strejftog i 90'ernes musikliv og ungdomskultur i Danmark*. Köpenhamn: Museum Tusulanums forlag.
Lundberg, Dan, Krister Malm & Owe Ronström 2000. *Musik, medier, mångkultur. Förändringar i svenska musiklandskap*. Uppsala: Hedemora.